

СТРАТЕГІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В ТРАНЗИТИВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 371.132

С. М. Безбородих

АКМЕОЛОГІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПЕДАГОГІВ

Сьогодні для розв'язання проблеми підготовки майбутніх конкурентоспроможних педагогів важливе значення набуває вивчення особистості як цілісного феномену в єдності її суттєвих сторін (індивід, особистість, індивідуальність), прагнення нею високих результатів, життєвих успіхів, організації творчої діяльності на всіх етапах її неперервної освіти, створення необхідних умов для самореалізації нею творчого потенціалу.

Створення акмеологічного середовища як педагогічної умови професійного зростання майбутніх конкурентоспроможних педагогів визначено з урахуванням успішної реалізації в подальшій педагогічній діяльності, ефективність професійної діяльності якого уявляється його особистою проблемою, оскільки, з одного боку, пов'язана із задоволенням потреб, а з іншого, – з побудовою професійного кар'єрного шляху в контексті загальної життєвої стратегії.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить, що проблема створення акмеологічного середовища в закладах освіти є відносно новою для української педагогічної науки, проте її розробка ведеться не на порожньому місці. У монографіях, дисертаціях та інших наукових працях висвітлено теоретичні концепції, класифікації, дефініції «середовище», «освітнє середовище», «середовищний підхід» (М. Боритко), робляться спроби класифікувати освітні середовища (О. Бодальов, А. Деркач, О. Дубасенюк, В. Желанова, С. Сергєєв, В. Ясвін та ін.).

Професійна підготовка майбутніх конкурентоспроможних педагогів неможлива без створення акмеологічного середовища як середовища прагнення до успіху, високих результатів діяльності, творчої реалізації.

Тому мета статті полягає у розгляді акмеологічного середовища як педагогічної умови професійного зростання майбутніх конкурентоспроможних педагогів.

Теоретичними засадами для обґрунтування нашої проблеми стали дослідження А. Деркача, О. Бодальова, Н. Кузьміної, В. Зазикіна та інших, пов'язані з можливостями застосування акмеологічних знань і підходів до вирішення проблеми сходження до професійних вершин.

Нам близька думка О. Дубасенюк, яка визначає акмеологічне середовище як середовище прагнення до успіху, творчості, високих результатів діяльності, досягнень кожного, коли престижно якісно працювати, викладати, навчатися, вести науковий пошук, дотримуючись морально-правових норм взаємодії [4]. Таким чином, успішна реалізація у педагогічній сфері й досягнення найбільших висот професіоналізму неможливі без урахування створення саме акмеологічного середовища.

У нашому дослідженні створення акмеологічного середовища як педагогічної умови професійного зростання майбутніх конкурентоспроможних педагогів спрямоване на виконання таких завдань:

- озброїти майбутніх педагогів сучасними психолого-педагогічними знаннями, засвоєння яких збагачує досвід, сприяє інтелектуальному та творчому розвитку особистості;
- сформувати у студентської молоді цінності професійно-педагогічної професії, мотивацію на самобудування та саморозвиток упродовж усього життя, прагнення до служіння в професії за законами честі та порядності;
- сформувати вміння та навички вирішувати професійно-педагогічні проблеми на основі сучасного наукового знання, професійної рефлексії та етично-правових норм;
- розвивати майбутнього фахівця як особистість з притаманними педагогові якостями: креативність, активність, відповідальність, мобільність, емпатія, духовність, комунікабельність тощо.

У ході визначення акмеологічного середовища як педагогічної умови професійного зростання майбутніх конкурентоспроможних педагогів, ми передбачаємо, що воно може відбуватися за умови використання в освітньо-виховному процесі відповідних педагогічних технологій.

Виходячи з того, що одним із завдань підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів є створення сприятливих умов для професійно-особистісного розвитку й саморозвитку професіонала, вважаємо за доцільне використання саме акмеологічних технологій як сукупності науково-обґрунтованих методів, форм і засобів професійно-особистісного розвитку, розкриття творчого потенціалу й досягнення акме як найвищої точки у розвитку професіонала. А. Деркач під акмеологічними технологіями розуміє «...інтенсифікацію процесу навчання, яка заснована на створенні в навчальному процесі психофізіологічних умов для комплексної активізації резервних можливостей особистості учня, які приховані в звичайному житті й недоступні для використання через психологічні бар'єри» [1, с. 253].

Ефективність упровадження в навчально-виховний простір ВНЗ акмеологічних технологій при підготовці педагогічних кадрів підтверджує дослідження О. Остряньської, яка доводить, що вони є: гуманістично спрямованими, оскільки створюють умови для розвитку особистості майбутнього професіонала та сприяють здійсненню

самопізнання й самооцінювання; індивідуально спрямованими на актуалізацію професійно-особистісного потенціалу майбутнього педагога; інтерактивно спрямованими, що значно підвищують активність усіх учасників педагогічного процесу [6].

М. Семенюк зазначає, що акмеологічні технології спрямовані на формування особистості педагога як найвищої цінності й унікальної неповторної особистості та водночас системи цінностей педагога й моделі його професійної поведінки [8].

Для досягнення акме фахівець має оволодіти технологією професійного самовиховання як моделі з проектування, організації та здійснення заходів, що спрямовані на формування професійно значущих якостей особистості.

Одним із важливих компонентів готовності до професійно-педагогічної діяльності людини та її конкурентоспроможності є розвинуті рефлексивні вміння. Тому доцільним буде застосування рефлексивних технологій як різновидності акме-технологій.

Рефлексія (від лат. *відбиття, звернення назад*) розуміється як здатність особистості проникати у свій внутрішній світ, осмислювати свої дії, вчинки, давати їм оцінку та корегувати процес саморозвитку й самовдосконалення. П. Тейяр де Шарден під рефлексією розумів здатність свідомості зосереджуватися на самому собі й оволодівати собою як предметом, що має свою специфічну стійкість і значення, це здатність не просто пізнавати, а пізнавати себе, не просто знати, а знати, що знаєш [9].

О. Бодальов зазначає, що емпатія до вихованця, як здатність переживати його почуття, виникає під впливом рефлексії. Завдяки пізнанню себе й інших учасників спілкування саме і відбувається прийняття іншої особистості та її відчуження. Дефіцит рефлексії та емпатії позначається на стосунках між педагогом і вихованцями (частіше вони мають формальний характер), що приводить до деформації емоційної сфери вихованців. Нездатний до рефлексії та емпатії педагог, у більшості випадків, неготовий до розв'язання конфліктів. О. Бодальов підкреслює, що в майбутнього педагога треба формувати рефлексивне мислення, яке адекватне позитивному розв'язанню педагогічних конфліктів. Необхідним компонентом такого мислення має бути здатність до діалогу, що дає можливість фахівцю вийти в рефлексивну позицію. Різні форми й методи роботи зі студентами мають зорієнтувати майбутнього педагога на особистість вихованця при розв'язанні конфлікту, щоб у будь-яких обставинах надати позитивне «прирощування» його особистості [2].

Рефлексія є умовою професійно-особистісного розвитку педагога. Завдяки рефлексії (самороздуму, самопостереженню, самоаналізу) фахівець може дати оцінку продуктивності свого розвитку та причин неефективності цього процесу, а також побудувати сприятливі умови розвитку самих вихованців.

Вважаємо, що розвиток і удосконалення акмеологічного середовища як педагогічної умови професійного зростання майбутніх конкурентоспроможних педагогів може відбуватися завдяки застосуванню методу проектів, під яким розуміють організацію викладачем самостійної роботи студентів над визначеною проблемою теоретичного або практичного характеру з представленням результату у певній формі (випуск газети, доповідь, презентація тощо). Виконання проектів передбачає залучення знань з різних галузей і самостійний пошук знання, якого бракує для вирішення проблеми. Результат, що отримує студент, можна побачити, осмислити й застосувати в практичній діяльності. У процесі виконання проекту студент навчається мислити й самостійно приймати рішення, що важливо для майбутньої професійної діяльності [7].

В. Далингер під проектуванням розуміє одну з форм навчально-пізнавальної діяльності зі створення студентами соціально значущої інтелектуальної продукції (планів, конспектів, моделей, навчальних текстів тощо). Автор зазначає, що проектування є в сучасних умовах визначальною рисою фахівця й пов'язане з творчою діяльністю, результатом його є зміна рівня сформованості ключових компетентностей [3].

На нашу думку, метод проектів є ефективним для підготовки висококваліфікованого, конкурентоспроможного педагога, який буде з успіхом проектувати свою професійну діяльність і застосовувати цей метод у навчально-виховному процесі. При визначенні тематики проектів ми керувалися положеннями про те, що робота над проектом мала сприяти:

- формуванню системи дидактичних, психологічних, операційних, науково-теоретичних знань, якими повинен володіти конкурентоспроможний фахівець;
- розвитку комунікації та вмінню орієнтуватися в інформаційному просторі;
- розвитку критичного та творчого мислення;
- формуванню професійного досвіду;
- формуванню ціннісних орієнтацій і спрямованості на професійно-педагогічну діяльність.

Ефективність роботи сучасного педагога багато в чому залежить від його здатності до опрацювання, аналізу й застосування великої кількості інформації різного характеру. Уміння швидко працювати з текстами й інтерпретувати їх значно підвищує конкурентоспроможність майбутнього педагога, що викликало доцільність у застосуванні в нашій роботі герменевтичних технологій. А. Закірова визначає педагогічну герменевтику як теорію та практику тлумачення, глибокого розуміння й рефлексивного осмислення педагогічних знань, які зафіксовані в різних текстах [5].

А. Закірова підкреслює, що величезний обсяг інформації, який педагог змушений переробляти, з одного боку, сприяє раціоналізації

навчання, а, з іншого, – гальмує розвиток гуманітарної свідомості, оскільки знижена рефлексивна діяльність при переробці великої кількості інформації. Звернення до педагогічної герменевтики дає можливість осмислити педагогічні факти, відходячи від стереотипів і спираючись не тільки на раціонально-логічні основи, а й емоційно-почуттєвий досвід, звертаючись до мистецтва, релігії, народних традицій тощо. Педагогічна герменевтика, з погляду А. Закірової, захищає традиційні гуманітарні цінності, оскільки через механізм інтерпретації різних текстів впливає на свідомість педагога та сприяє формуванню професійної свідомості й світорозуміння, а також практичної сфери – уміння прогнозувати, моделювати, спілкуватися, діагностувати тощо.

Таким чином, у процесі визначення акмеологічного середовища як педагогічної умови професійного зростання майбутніх конкурентоспроможних педагогів, ми можемо зробити висновок, що формування конкурентоспроможності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки можливе за умови створення саме акмеологічного середовища, що забезпечує актуалізацію творчого потенціалу студентів як передумови саморозвитку й самовдосконалення для професійного зростання й успішної самореалізації в майбутній педагогічній діяльності. Розвиток і удосконалення акмеологічного середовища може відбуватися за рахунок використання відповідних педагогічних технологій, зазначених вище.

У подальшому доцільно було б розглянути можливості визначених педагогічних технологій у процесі реалізації даної педагогічної умови.

Список використаної літератури

- 1. Акмеология** : учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 299 с.
- 2. Бодалев А. А.** Психология общения / А. А. Бодалев. – М. : Московский психолого-социальный институт, Воронеж : НПО «МОДЭК», 1996. – 256 с.
- 3. Далингер В. А.** Метод проектов в подготовке будущих учителей / В. А. Далингер // *Фундаментальные исследования*. – 2007. – № 1. – С. 59–60.
- 4. Дубасенюк О. А.** Передумови розвитку акмеологічного середовища для підготовки педагога-професіонала : досвід і перспективи розвитку / О. А. Дубасенюк // *Акмеологія – наука ХХІ століття : матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф.* / за заг. ред. В. О. Огнев'юка – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – С. 23–27.
- 5. Закірова А. Ф.** Концептуальные основания педагогической герменевтики / А. Ф. Закірова // *Вестник Тюменского государственного университета*. – 2008. – №5. – С. 8–19.
- 6. Остряньська О. А.** Акмеологічні технології професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах освітньо-виховного комплексу регіону / О. А. Остряньська // *Вісник Глухівського держ. пед. ун-ту*. – Сер. : Педагогічні науки. – 2010. – Вип. 16. – С. 17–23.
- 7. Полат Е. С.** Новые педагогические технологии. Курс дистанционного обучения для учителей. Обучение в

сотрудничестве. Метод проектов [Электронный ресурс] / Е. С. Полат. – Режим доступа: <http://scholar.urg.ac.ru/courses/Technology/>. – Назв. с экрана 8. Семенюк М. П. Акмеологічні технології у підготовці магістра педагогічної освіти / М. П. Семенюк // Акмеологія в Україні : Теорія і практика : всеукраїн. наук. журн. / ред. В. Огнев'юк. – К., 2010. – С. 68–75. 9. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден. – М. : Наука, 1987. – 240 с.

Безбородих С. М. Акмеологічне середовище як педагогічна умова професійного зростання майбутніх конкурентоспроможних педагогів

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена розв'язанням проблеми підготовки майбутніх конкурентоспроможних педагогів, де важливе значення набуває вивчення особистості як цілісного феномену в єдності її суттєвих сторін (індивід, особистість, індивідуальність), прагнення нею високих результатів, життєвих успіхів, організації творчої діяльності на всіх етапах її неперервної освіти, створення необхідних умов для самореалізації нею творчого потенціалу. Тому мета статті полягає у розгляді акмеологічного середовища як педагогічної умови професійного зростання майбутніх конкурентоспроможних педагогів. Встановлено, що формування конкурентоспроможності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки можливе за умови створення саме акмеологічного середовища, що забезпечує актуалізацію творчого потенціалу студентів як передумови саморозвитку й самовдосконалення для професійного зростання й успішної самореалізації в майбутній педагогічній діяльності.

Ключові слова: акмеологічне середовище, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність майбутніх педагогів, професійна підготовка.

Безбородих С. Н. Акмеологическая среда как педагогическое условие профессионального роста будущих конкурентоспособных педагогов

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена решением проблемы подготовки будущих конкурентоспособных педагогов, где важное значение приобретает изучение личности как целостного феномена в единстве ее существенных сторон (индивид, личность, индивидуальность), стремление ней высоких результатов, жизненных успехов, организации творческой деятельности на всех этапах ее непрерывного образования, создание необходимых условий для самореализации её творческого потенциала. Поэтому цель статьи заключается в рассмотрении акмеологической среды как педагогического условия профессионального роста будущих конкурентоспособных педагогов. Установлено, что формирование конкурентоспособности будущих педагогов в процессе профессиональной подготовки возможно при условии создания именно акмеологической среды, обеспечивающей

актуалізацію творчого потенціала студентів як передумови саморозвитку і самосовершенствования для професійного росту і успішної самореалізації в майбутній педагогічній діяльності.

Ключевые слова: акмеологічна середовище, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність майбутніх педагогів, професійна підготовка.

Bezborodyh S. Acmeological Environment as a Pedagogical Condition of Professional Development of Future Competitive Teachers

The relevance of the material set out in the article, due to the resolution of problems of training future competitive teachers, which becomes important the study of personality as a complete phenomenon in its essential unity party (individual, personality, individuality), her desire high performance, life success of creativity at all stages of lifelong education, creation of necessary conditions for self-realization her creativity. Therefore, the purpose of the article is to consider the acmeological environment as a pedagogical condition of professional development of future competitive teachers. It was established that the formation of the competitiveness of future teachers in the process of training through the establishment is acmeological environment that provides the actualization of creative potential of students as a prerequisite for self-development and self-improvement for professional growth and successful self-realization in future pedagogical activities.

Key words: acmeological environment, competitiveness, competitiveness of future teachers, professional training.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378:37.013

Л. Л. Бутенко

РИЗИКИ ПРАГМАТИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Сучасне суспільство розглядається як суспільство ризику (У. Бек, Г. Бехманн), споживання (Ж. Бодрийяр), вистави (Г. Дебор), як транзитивне (від лат. *transitus* – перехід), тобто як суспільство перехідного періоду (Д. Растоу, А. Пшеворський, Ф. Шміттер, Х. Лінц, С. Хантінгтон). При цьому нестійкість, варіативність соціальних процесів у транзитивному суспільстві зумовлює розвиток як прогресивних, так й регресивних елементів відносин та зв'язків.